

**OFITSERNING PEDAGOGIK MAHORATI VA UNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK
TAFAKKURI**

Ismoilov Alisher Axtamovich

O'zbekiston Respublikasi Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti

SHIMOLI-G'ARBIY HARBIY OKRUG FAKULTETI

Umumqushin tayyorgarlik kafedrası katta o'qituvchisi, podpolkovnik

Annotatsiya

O'zbekiston Respublikasining mustaqillikka erishishi va ana shu mustaqillikni, mamlakatimiz xalqining bunyodkorlik mehnatini va tinch hayotini, osoyishtaligini himoya qilish zaruriyatidan kelib chiqqan holda amalga oshirilayotgan harbiy islohotlarning talablaridan biri Qurolli Kuchlarimiz uchun yuqori malakali mutaxassislarni, yuksak intellektual, ma'naviy-axloqiy salohiyatga ega bo'lgan harbiy kadrlarni tayyorlashdir. Mustaqil O'zbekistonimizda islohotlar tobora keng quloch yoymoqda. Hayotimizning barcha jabhalarida, jumladan yosh avlod ta'lim-tarbiyasida ham keskin o'zgarishlar sodir bo'lmoqda. Tariximizni, ma'naviyatimizni qayta tiklash, yanada boyitish borasidagi harakatlar, ta'lim-tarbiya, kadrlar tayyorlash yo'lidagi tub o'zgarishlar shular jumlasidandir. Bu ishlar bejiz amalga oshirilayotgani yo'q. Chunki har qanday mamlakatning ravnaqi halqning bilimdonlik saviyasi, ma'naviy darajasiga bog'liq.

Kalit so'zlar

mustaqillik, bunyodkorlik, harbiy islohotlar, Qurolli Kuchlar, malakali mutaxassis, ma'naviy-axloqiy salohiyat, harbiy kadrlar, yosh avlod, ma'naviyat, ta'lim-tarbiya, kadrlar tayyorlash.

Har sohada bo'lgani kabi, harbiy mutaxassislar tayyorlashda ham katta ijobiy o'zgarishlar ro'y bermoqda. Ofitser kadrlarga qo'yiladigan talablar oshib bormoqda. Chunki hozirgi ofitser faqat ma'lum bir sohada chegaralangan bilimlar egasi bo'lgan tor ixtisosli mutaxassis emas, balki chuqur intellektual qobiliyatga ega bo'lgan, keng dunyoqarashli, yuksak madaniyatli va ma'naviyatli inson, o'z bilimi, shaxsiy namunasi bilan o'z bo'ysunuvchilariga tarbiya va ta'lim bera oladigan pedagog bo'lishi zarur.

Ofitser, xususan, tarbiyachi ofitser ta'lim-tarbiya borasida qanday bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishi, nima qilishi, qanday yo'l tutishi, nimalarga e'tibor berishi lozim? Bu va shu kabi boshqa savollarga ma'lum darajada pedagogik fanlar javob beradi.

Ofitserning pedagogik mahorati - uning psixologik-pedagogik tafakkuri, o'z xizmat faoliyatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan maxsus bilimi, malakasi va ko'nikmalari hamda hissiy-irodaviy sifatlari birligi bo'lib, u ofitser shaxsining yuksak taraqqiy etgan

g‘oyaviy, kasbiy, axloqiy, jangovar, tashkilotchilik va harbiy pedagogga xos xislatlari bilan uyg‘unlikda ta’lim-tarbiya vazifalarini muvaffaqiyatli amalga oshirish imkonini beradi.

Pedagogik mahorat murakkab tarkibga ega. U harbiy-pedagogik faoliyat tarkibi va mazmuni bilan belgilanadi.

Tarkibiy jihatdan pedagogik mahorat o‘qituvchi (metodist) mahorati va tarbiyachi mahoratiga ajratiladi.

O‘qituvchi (metodist) mahorati ofitserning harbiy-pedagogik jarayonning qonuniyatlarini, xususiyatlarini, shaxsiy tarkibga ta’lim berish jarayonining maqsad va vazifalarini chuqur bilishida namoyon bo‘ladi.

Pedagogik mahoratning bu elementi ofitserning o‘z mutaxassisligini, harbiy ishni, psixologiya va pedagogika fanini, didaktika prinsiplarini va metodlarini, o‘z o‘quv fani metodikasini chuqur bilishga, boshqa fanlardan tushunchaga, keng dunyoqarashga ega bo‘lishiga asoslanadi. Bilimlarni egallash, harbiy mutaxassis uchun zarur ko‘nikma va malakalarni shakllantirish va rivojlantirish jarayonining mohiyatini chuqur bilish va tushunish mahoratli pedagogga xos xususiyatdir.

Tarbiyachi-ofitser mahorati askarlar tarbiyasining qonuniyatlarini, prinsiplarini, metodlarini, maqsad va vazifalarini, asosiy yo‘nalishlarini bilishi va bu bilimlardan amalda to‘g‘ri foydalana olishi bilan ifodalanadi.

Tarbiyaviy ishda pedagog ta’sir obyektni, pedagogik ta’sir etish vositalarini, tarbiya prinsiplarini har tomonlama va chuqur bilsagina muvaffaqiyat qozonishi mumkin. Shuning uchun harbiy-pedagogik mahoratning yuksak cho‘qqilariga erishmoqchi bo‘lagan ofitser askar shaxsi va harbiy jamoa psixologiyasini, bo‘ysunuvchilarning shaxsiy xususiyatlarini, ularga ta’sir ko‘rsatuvchi omillarni, shuningdek axloqiy va huquqiy normalarni, umumharbiy nizomlar talablarini, Mudofaa vazirining buyruq va direktivalarini bilishi va amaliy faoliyatda, kundalik turmushda qo‘llay olishi lozim. O‘zining ichki tarkibi bo‘yicha tarbiyachi mahorati yuksak darajada rivojlangan oddiy va murakkab aqliy ko‘nikmalar va malakalar, psixologik-pedagogik bilimlar asosida shakllangan va rivojlangan hissiyotlar va iroda, amaliy faoliyat va odamlar bilan muloqot davomida shakllangan xislatlar, dunyoqarash birligidir.

Ofitserning pedagogik mahorati o‘zining mezonlariga ham ega. Ularni qisqacha sanab o‘tamiz:

1. Pedagogik faoliyatda qo‘llanilayotgan usul, vosita, shakl va metodlarining ilmiy asoslanganligi.
2. Pedagogik amaliyotning pedagogika, psixologiya va boshqa fanlar yangiliklari va yutuqlari bilan hamohangligi.
3. Uzoq vaqt davomida o‘zgarib turuvchi sharoitda ijobiy natijalarning barqarorligi, dolzarbligi, optimalligi va kelajakka yo‘naltirilganligi.

4. Pedagogning o'zining va boshqalarning ilg'or ish tajribasini umumlashtira olishi va ommalashtirishi.

Pedagogik mahorat ko'p qirrali va keng ma'noli tushuncha bo'lib, uning shakllanishi va rivojlanishi uzoq vaqt davom etadi. Ofitserning harbiy-pedagogik xislatlarini va professional-pedagogik mahoratini shakllantirish va rivojlantirish ichki qarama-qarshiliklarga ega hamda ko'pgina omillarning ta'sirida kechuvchi jarayondir. Bu jarayon o'z-o'zidan kechmaydi, balki boshqariladigan bo'lib, birinchi navbatda har bir ofitserning bilimi saviyasi, dunyoqarashi, aqliy, estetik va jismoniy rivojlanishi darajasiga bog'liqdir.

Pedagogik mahoratining shakllanishi va takomillashuvi ofitser shaxsining professional, ijtimoiy, ruhiy va ma'naviy rivojlanishidagi qarama-qarshiliklarni yengish orqali erishiladi. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, bu qarama-qarshiliklar quyidagilardan iborat:

- ofitserning bilimlari, umumiy ma'lumotlilik va xulqiy tajribasi o'rtasidagi qarama-qarshiliklar;
- ofitserning nimani va qanday bajarish kerakligini tushunishi va amaliy harakatlari o'rtasidagi qarama-qarshiliklar;
- turli sharoitlar va vaziyatlarda ofitserning o'zini tutishi bilan bog'liq qarama-qarshiliklar;
- pedagogik taktining rivojlanganligi darajasi to'g'risidagi ofitserning shaxsiy bahosi va boshliqlari, hamkasblarining fikri, bergan bahosi o'rtasidagi qarama-qarshiliklar va boshqalar.

Bunday qarama-qarshiliklarni hal etishning muhim sharti sifatida kasbiy shakllanish va rivojlanishning murakkab jihatlarini, ofitser uchun zarur bo'lgan sifatlarni tarbiyalash vazifalarini hal etishga xalaqit berayotgan omillarni bartaraf etish yo'llarini tarbiyachi va tarbiyalanuvchilar tamonidan to'g'ri tushunishni ko'rsatish mumkin.

Ofitserning professional sifatlarining, pedagogik mahoratining shakllanishiga jamiyatdagi turmush tarzi, kundalik faoliyat, jamoadagi ma'naviy-ruhiy muhit va boshqa omillar ham o'z ta'sirini ko'rsatadi.

Ofitserning pedagogik mahoratini takomillashtirishda quyidagi tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Ofitserlarni kerakli ilmiy bilimlar bilan qurollantirish.
2. Turli vositalar va metodlar yordamida ofitser shaxsiga maqsadli va tizimli pedagogik ta'sir ko'rsatish.
3. Harbiy qismdagi xizmat va turmushni harbiy nizomlar talablari asosida tashkil etish.
4. Ofitserlarni ta'lim-tarbiya jarayoniga kengroq jalb etish.

5. Ofitserning o'z bilimlarini, umumiy madaniy saviyasini, harbiy-pedagogik mahoratini oshirish maqsadida o'z ustida mustaqil ishlashini, o'z faoliyati, xulqini nazorat qilishini tashkil etish va boshqalar.

Tarbiyachi ofitser pedagogik mahoratining muhim tarkibiy qismlaridan biri pedagogik qobiliyatdir.

Qobiliyat – shaxsning individual xususiyati, muayyan faoliyat turini muvaffaqiyatli amalga oshirishdagi subyektiv shart hisoblanadi. Qobiliyat bilim, malaka ko'nikma emas, balki ular asosida shakllanib va rivojlanib, faoliyat usullarini egallash tezligi, teranligi va mustahkamligida namoyon bo'ladi. Pedagogik qobiliyat shaxsga pedagogik faoliyat davomida yuqori natijalarga erishishi uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Qobiliyatlar individul-psixologik xususiyatlar bo'lishi bilan birga ular shaxsning ma'lum bir boshqa xususiyatlari va xislatlariga – aql-idrok fazilatlariga, xotira, xarakterining o'ziga xos xususiyatlariga, emotsional xususiyatlariga shu kabilarga bog'liq bo'ladi.

Qobiliyatlar individual-psixologik xususiyatlar sifatida, ya'ni bir odamning boshqa bir odamdan farq qiladigan belgilari sifatida ta'riflanadi.

Kishi egallab oladigan faoliyat (mehnat, o'qish, sport, harbiy xizmat va shu kabi faoliyatlar) uning psixologik fazilatlariga (aqliy xususiyatlariga, emotsional-irodaviy sohalariga, sensomotorikasiga) yuksak talablar qo'yadi. Bu talablarni qandaydir bitta sifat, hatto taraqqiyotning yuksak darajasiga erishgan bo'lsa ham, qondira olmaydi. Alohida olingan bitta psixik xususiyat faoliyatning yuksak mahsuldorligini ta'minlay olmaydi. Qobiliyatlar murakkab strukturaga ega bo'lgan psixik fazilatlar yig'indisidan iboratdir.

Qobiliyat sifatida namoyon bo'ladigan fazilatlar yig'indisining tuzilishi oqibat natijada konkret faoliyat talablari bilan belgilanadi va faoliyatning har xil turlari uchun turlicha bo'ladi.

Masalan, matematikaga bo'lgan qobiliyatlarning tuzilishi bir qator xususiy qobiliyatlarni o'z ichiga oladi: matematik materiallarni umumlashtirish qobiliyati, matematik mulohaza yuritish jarayonini va tegishli matematik harakatlarni qisqartirish qobiliyati, fikr yuritish jarayonining qaytarilish qobiliyati, matematik masalalarni hal qilish chog'ida fikrlash jarayonining epchilligi va shu kabilar. Adabiy qobiliyatlarning tuzilishi estetik tuyg'ularning yuksak taraqqiy etgan darajasini, xotirada yorqin ko'rgazmali obrazlar mavjudligini, til hissini, boy fantaziyaning, odamlar psixologiyasiga nisbatan zo'r qiziqishni, o'z-o'zini ifodalash ehtiyojini va shu kabilarni taqozo qiladi. Musiqiy, pedagogik, konstruktorlik, tibbiy va juda ko'plab qobiliyatlar tuzilishi ham o'ziga xos xarakterga egadir. Hatto bir komponentlarni boshqalari kompensatsiya qilish qilish va almashtirish borasida keng imkoniyatlar mavjudligini e'tiborga olinadigan bo'lsa, ta'lim va tarbiya jarayonida qobiliyatlarni hisobga olishga da'vat etilgan va

agarda ular yo‘q bo‘lib qolganda yoki yetarli darajada ifodalanmagan taqdirda zaruriy sifatlarni tarkib toptiradigan pedagog uchun professional yoki maxsus qobiliyatlarning o‘ziga xos tuzilishini bilish juda ham muhimdir.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Islom Karimov. Ona yurtimiz baxtu iqboli va buyuk kelajagi yo‘lida xizmat qilish – eng oliy saodatdir. – T.: «O‘zbekiston», 2015. -255-b
2. Kaykovus. Qobusnoma. – Toshkent, «O‘qituvchi», 1997 y.
3. Nasriddinov Ch. Harbiy psixologiya. – Toshkent, «Sharq», 2004 y.
4. Ochilov M., Ochilova N. O‘qituvchi odobi. - Toshkent, «O‘qituvchi», 1997 y.
5. Платонов Ю.П. Социальная психология поведения. – Санкт-Петербург, «Питер», 2006 г.
6. Психология и педагогика. Под ред. Радугина А. А. – Москва, «Центр», 2003 г.